

Sygn. akt I CSK 148/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

SSN Anna Owczarek

w sprawie z powództwa W. C.

przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie X.

o odszkodowanie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 28 lutego 2017

r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 17 września 2015 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w R. wyrokiem z dnia 6 października 2014 r. oddalił powództwo W. C. skierowane przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie X. o zasądzenie kwoty 76 000 zł z odsetkami tytułem odszkodowania za utracone

korzyści w związku z wydaniem przez Wojewodę X. decyzji z dnia 30 marca 2000 r., która w dniu 15 czerwca 2012 r. została uznana za nieważną.

Ustalił, że na podstawie umowy z dnia 25 maja 2012 r. o częściowe działy spadków i zniesienie współwłasności powód jest właścicielem nieruchomości o obszarze 10,62 ha, położonej w miejscowości P., zabudowanej budynkami zespołu pałacowo – parkowego, oznaczonej jako działka nr (...). Decyzją z dnia 30 marca 2000 r. Wojewoda X. stwierdził, że Powiat J. z dniem 1 stycznia 1999 r. nabył nieodpłatnie z mocy prawa m.in. własność nieruchomości o obszarze 10,90 ha, oznaczonej jako działka nr (...), położonej we wsi P. wraz z zabudowaniami i urządzeniami trwale związanymi z gruntem. U podstaw tej decyzji legło ustalenie, że nieruchomość została przejęta na własność Skarbu Państwa od poprzednika prawnego powoda, W. C., na podstawie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (jedn. tekst: Dz.U. 1945, nr 3, poz. 13 ze zm. – dalej: „dekret o reformie rolnej”), a w 1950 r. – przekazana w zarząd Wojewódzkiemu Wydziałowi Pomocy i Opieki Społecznej w R.. Podstawę prawną wydania decyzji stanowił art. 60 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. - Przepisy wprowadzające ustawy reformujące administrację publiczną (Dz.U. nr 133, poz. 872 ze zm. – dalej: „p.w.u.r.a.p.”).

W dniu 21 kwietnia 2008 r. powód złożył wniosek do Ministra Skarbu Państwa o stwierdzenie nieważności decyzji Wojewody X. z dnia 30 marca 2000 r. Postanowieniem Ministra Skarbu Państwa z dnia 12 grudnia 2008 r. postępowanie w tej sprawie zostało zawieszone do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia postępowania administracyjnego w sprawie z wniosku powoda do Wojewody X. z dnia 4 lipca 2008 r. o stwierdzenie, że nieruchomości położone w miejscowości P. nie podpadają pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej.

Decyzją z dnia 10 czerwca 2009 r. Wojewoda X. stwierdził, że nieruchomość o obszarze 26,95 ha położona we wsi P., stanowiąca zespół parkowo – pałacowy, obejmująca m.in. działkę nr (...) o obszarze 10,90 ha, podpadała pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej. Po rozpoznaniu odwołania powoda, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi decyzją z dnia 19 stycznia 2010 r. utrzymał zaskarżoną decyzję w mocy. Na skutek skargi powoda, Wojewódzki Sąd Administracyjny w W.

wyrokiem z dnia 29 kwietnia 2010 r. stwierdził nieważność zaskarżonej decyzji i utrzymanej nią w mocy decyzji Wojewody X. z dnia 10 czerwca 2009 r.

W dniu 8 czerwca 2011 r. powód ponownie zwrócił się do Wojewody X. o wydanie decyzji stwierdzającej, że nieruchomość położona w miejscowości P., stanowiąca zespół pałacowo – parkowy, obejmująca obecnie działki ewidencyjne nr (...), nie podpadała pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej. Po rozpoznaniu tego wniosku Wojewoda X. decyzją z dnia 16 stycznia 2012 r. stwierdził, że nieruchomość położona we wsi P., oznaczona w ewidencji gruntów jako działka nr (...) o obszarze 10,90 ha w części zabudowana pałacem będącym dawną siedzibą rodziny C., nie podpadała pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej, natomiast nieruchomość położona we wsi P. obejmująca obecnie działki: nr (...) o obszarze 0,29 ha, nr (...)/255 o obszarze 14,83 ha, nr (...)/1 o obszarze 0,60 ha, nr (...)/251 o obszarze 0,0931 ha, nr (...)/252 o obszarze 0,1041 ha, nr (...)/253 o obszarze 0,952 ha i nr (...)/254 o obszarze 0,0367 ha, podpadała pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e tego dekretu. Decyzja ta została utrzymana w mocy decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 marca 2012 r.

Postanowieniem z dnia 11 maja 2012 r. Minister Skarbu Państwa podjął postępowanie zwieszone w dniu 12 grudnia 2008 r., po czym decyzją z dnia 15 czerwca 2012 r. stwierdził nieważność decyzji Wojewody X. z dnia 30 marca 2000 r. w części dotyczącej nabycia z dniem 1 stycznia 1999 r. przez Powiat J. własności mienia Skarbu Państwa stanowiącego nieruchomość położoną we wsi P. , oznaczoną jako działka nr (...) o obszarze 10,90 ha, objętą księgą wieczystą nr (...)/6. Po rozpoznaniu skarg powoda i Powiatu J., Wojewódzki Sąd Administracyjny w W. wyrokiem z dnia 13 listopada 2012 r. oddalił skargę Powiatu J., natomiast uchylił zaskarżoną decyzję w części utrzymującej w mocy pkt 2 decyzji Wojewody X. z dnia 16 stycznia 2012 r.

Protokołem zdawczo – odbiorczym z dnia 13 sierpnia 2012 r. Powiat J. przekazał powodowi nieruchomość stanowiącą działkę nr (...) o obszarze 10,90 ha.

Przed Sądem Okręgowym w P. toczy się postępowanie w sprawie z powództwa W. C. przeciwko Powiatowi J. i Domowi Pomocy Społecznej w J. o

zapłatę kwoty 76 000 zł tytułem wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości i zwrot pożytków z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia.

Sąd Okręgowy stwierdził, że decyzja Wojewody X. z dnia 30 marca 2000 r. została wydana na podstawie art. 60 ust. 1 i 3 p.w.u.r.a.p. w kontekście stanu prawnego, którego odzwierciedleniem był dokonany w dniu 7 października 1954 r. wpis prawa własności na rzecz Skarbu Państwa, objęty domniemaniem wynikającym z art. 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz.U. 2013, poz. 707 ze zm.; obecnie Dz.U. z 2016 r., poz. 790 ze zm. – dalej: „u.k.w.h.”). Była to decyzja deklaratywna, stabilizująca stan prawny wynikający z ustawy, obalony w 2012 r. w wyniku starań podjętych dopiero w 2008 r. Nawiażując do utrwalonego orzecznictwa, Sąd Okręgowy przyjął, że do dochodzonego roszczenia odszkodowawczego ma zastosowanie art. 160 § 1, 2, 3 i 6 k.p.a. Uwzględnienie powództwa opartego na fakcie wyeliminowania z obrotu prawnego wadliwej decyzji administracyjnej wymaga jednak wykazania dalszych przesłanek w postaci szkody oraz normalnego związku przyczynowego między wydaniem wadliwej decyzji a dowiedzioną szkodą. Ocena roszczenia powoda w kształcie sprecyzowanym w piśmie z dnia 7 lipca 2014 r. nie pozwala na przyjęcie, że na skutek wydania decyzji z dnia 30 marca 2000 r. utracił (jego poprzednicy prawni) możliwość korzystania z nieruchomości, z którym łączyłaby się możliwość czerpania pożytków cywilnych lub naturalnych. Decyzja ta nie wpływała na zakres uprawnień dotyczących korzystania z nieruchomości, gdyż zostały one już wcześniej ukształtowane w wykonaniu przepisów dekretu o reformie rolnej, ani nie prowadziła do utraty przez powoda (jego poprzedników prawnych) posiadania, z którym można by łączyć roszczenia wynikające z art. 224 § 1 i 225 k.c. Wspomniana decyzja nie pozbawiała też powoda (jego poprzedników prawnych) własności nieruchomości, ponieważ ograniczała się do deklaratywnego stwierdzenia faktu nabycia własności z mocy prawa przez Powiat J. w miejsce Skarbu Państwa ani nie ograniczała powoda w możliwości dochodzenia roszczeń o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości, a to z uwagi na art. 224 § 2 k.c., kształtujący sytuację prawną w zależności od wytoczenia powództwa o wydanie nieruchomości, o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym albo domagania się w drodze administracyjnej ustalenia, że

nieruchomość nie podpadała pod działanie dekretu o reformie rolnej. Powód ani jego poprzednicy prawni nie uczynili tego przed wydaniem decyzji z dnia 30 marca 2000 r. Wszystko to świadczy o braku normalnego związku przyczynowego między wydaniem decyzji z dnia 30 marca 2000 r. a szkodą, jakiej miał doznać powód (jego poprzednicy prawni). Powód nie wykazał również szkody w postaci utraconych korzyści, utraty tej nie można bowiem wiązać z wydaniem decyzji komunalizacyjnej, gdyż w realiach istniejących w chwili jej wydania powód nie mógłby uzyskiwać pożytków z nieruchomości.

Wyrokiem z dnia 17 września 2015 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda, aprobuując zarówno ustalenia faktyczne, jak i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego powód, powołując się na obie podstawy przewidziane w art. 398³ § 1 k.p.c., wniósł o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Wskazał na naruszenie art. 160 § 1, 2, 3 i 6 k.p.a. przez przyjęcie, że decyzja Wojewody X. z dnia 30 marca 2000 r. nie stanowiła dla niego źródła szkody, mimo że przenosiła własność nieruchomości i ustanawiała domniemanie dobrej wiary posiadacza oraz że wydanie tej decyzji nie pozostawało w adekwatnym związku przyczynowym ze szkodą w postaci utraconych korzyści związanych z niemożnością korzystania i czerpania pożytków z nieruchomości, art. 361 § 1 k.c. przez przyjęcie, że między wskazaną szkodą a wydaniem decyzji z dnia 30 marca 2000 r. nie zachodzi normalny związek przyczynowy, art. 6 w związku z art. 140 k.c. przez przyjęcie, że nie udowodnił szkody w postaci niemożności korzystania i czerpania pożytków z nieruchomości, i wreszcie art. 227 w związku z art. 278 § 1 k.p.c. przez oddalenie wniosku o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego w celu ustalenia wysokości odszkodowania obejmującego utracone wynagrodzenie za korzystanie z nieruchomości bez tytułu prawnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

U podstaw zaskarżonego wyroku legła ocena, że między wydaniem przez Wojewodę X. decyzji z dnia 30 marca 2000 r. a szkodą, jakiej doznał powód z tytułu utraty korzyści w związku z niemożnością korzystania w okresie od chwili wydania

tej decyzji do sierpnia 2012 r. z nieruchomości o obszarze 10,90 ha i czerpania z niej pożytków, nie zachodzi normalny związek przyczynowy (art. 361 § 1 k.c.). Poza tym Sąd Apelacyjny uznał, że powód nie udowodnił, by wydanie decyzji, o której mowa, spowodowało szkodę w jego majątku w postaci utraconego czynszu dzierżawnego, gdyż tak określone roszczenie odszkodowawcze wymagało wykazania utraconych korzyści z „...prawdopodobieństwem graniczącym z pewnością...”, a temu wymaganiu powód nie sprostał.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko zajęte w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2011 r., III CZP 112/10 (OSNC 2011, nr 7 - 8, poz. 75), że do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej ostateczną decyzją administracyjną wydaną przed dniem 1 września 2004 r., której nieważność lub wydanie z naruszeniem art. 156 § 1 k.p.a. stwierdzono po tym dniu, ma zastosowanie art. 160 § 1, 2, 3 i 6 k.p.a. Podkreślił, że zgodnie z utrwalonym orzecnictwem stwierdzenie nieważności decyzji lub wydania jej z naruszeniem art. 156 § 1 k.p.a. stanowi wprawdzie wypełnienie podstawowej przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej przewidzianej w art. 160 k.p.a., lecz nie przesądza o istnieniu pozostałych przesłanek tej odpowiedzialności, w tym o wystąpieniu normalnego związku przyczynowego w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2008 r., I CSK 435/07, nie publ., z dnia 4 kwietnia 2008 r., I CSK 464/07, nie publ., z dnia 10 kwietnia 2008 r., IV CSK 5/08, nie publ., z dnia 6 lutego 2009 r., IV CSK 403/08, nie publ., z dnia 14 maja 2009 r., I CSK 485/08, nie publ., z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 512/09, nie publ. i z dnia 16 stycznia 2014 r., IV CSK 213/13, nie publ.).

Przyjmując brak związku przyczynowego między wydaniem z rażącym naruszeniem prawa decyzji stwierdzającej, że Powiat J. na podstawie art. 60 ust. 1 i 3 p.w.u.r.a.p. nabył nieodpłatnie z mocy prawa z dniem 1 stycznia 1999 r. własność gruntu o obszarze 10,90 ha wraz z zabudowaniami, oznaczonego jako działka nr (...) a szkodą wynikającą z niemożności korzystania z tego gruntu, Sąd Apelacyjny wskazał na stan prawny istniejący bezpośrednio przed wydaniem tej decyzji. Uznał, że nie można łączyć utraty możliwości korzystania przez powoda z działki nr (...) z wydaniem decyzji komunalizacyjnej, skoro nieruchomość była wówczas – według wpisu w księdze wieczystej – własnością Skarbu Państwa na podstawie art. 2 ust. 1

lit. e dekretu o reformie rolnej. Uzyskanie zwrotu działki nr (...) było natomiast możliwe wyłącznie na drodze postępowania administracyjnego, a powód zainicjował takie postępowanie dopiero w 2008 r. Konkludując Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, że decyzja z dnia 30 marca 2000 r. nie była źródłem szkody polegającej na utracie możliwości korzystania z działki nr (...) i czerpania z niej pożytków.

Kwestionując to stanowisko, skarżący podnosi, że decyzja komunalizacyjna z dnia 30 marca 2000 r. oddziaływała w sposób bezpośredni na jego prawa i obowiązki, ponieważ uniemożliwiała mu skuteczne starania o zwrot nieruchomości, a ponadto stanowiła podstawę wpisu Powiatu J. do księgi wieczystej jako właściciela nieruchomości, który skutkował domniemaniem zgodności z rzeczywistym stanem prawnym, przez co nawet po stwierdzeniu nieważności tej decyzji Powiat J. musi być traktowany jako samoistny posiadacz w dobrej wierze. Obowiązki takiego posiadacza podlegały natomiast ocenie na podstawie art. 224 § 1 k.c., zgodnie z którym samoistny posiadacz w dobrej wierze nie jest obowiązany do wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy i nie jest odpowiedzialny ani za jej zużycie, ani za jej pogorszenie lub utratę. Nabywa własność pożytków naturalnych, które zostały odłączone w czasie jego posiadania, oraz zachowuje pobrane pożytki cywilne, jeżeli stały się w tym czasie wymagalne. O złej wierze – zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 23 lipca 2004 r., III CK 212/03 (nie publ.) – można natomiast mówić w momencie doręczenia organowi posiadającemu nieruchomość zawiadomienia o wszczęciu przez odpowiedni organ administracji postępowania w przedmiocie stwierdzenia nieważności decyzji będącej podstawą upaństwowienia lub komunalizacji nieruchomości. Zdaniem skarżącego, Skarb Państwa przejął jego nieruchomość bez podstawy prawnej, korzystał z niej i pobierał pożytki, po czym przekazał własność nieruchomości na rzecz jednostki samorządu terytorialnego, która – uzyskawszy status posiadacza w dobrej wierze – również korzystała z niej i pobierała pożytki. W konsekwencji, wydając decyzję komunalizacyjną obarczoną wadą nieważności, Skarb Państwa uwolnił się od odpowiedzialności odszkodowawczej, a Powiat J. odpowiedzialności takiej *ex lege* nie ponosi. Stanowisko, które legło u podstaw zaskarżonego wyroku, jest więc nie do zaakceptowania wobec konstytucyjnej zasady ochrony własności oraz zasady,

że organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa (art. 7 Konstytucji).

Przed odniesieniem się do zarzutu naruszenia art. 361 § 1 k.c. trzeba przypomnieć, że ocena, czy zachodzi normalny związek przyczynowy między działaniem lub zaniechaniem zobowiązanego a powstałym skutkiem w postaci szkody powinna być oparta na całokształcie okoliczności sprawy i wynikać z zasad doświadczenia życiowego, wiedzy naukowej – a w razie potrzeby – także wiedzy specjalnej (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 1956 r., 3 CR 515/56, OSN 1957, nr 1, poz. 24, z dnia 18 kwietnia 2002 r., II CKN 1216/00, OSNC 2003, nr 4, poz. 58, z dnia 6 lutego 2004 r., II CK 433/02, nie publ., z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 512/09, nie publ. i z dnia 17 listopada 2016 r., IV CSK 27/16, nie publ.; uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2003 r., III CZP 6/03, OSNC 2004, nr 1, poz. 4).

Zdaniem skarżącego, zdarzeniem szkodzącym było wydanie w dniu 30 marca 2000 r. decyzji komunalizacyjnej, a szkodą utrata korzyści spowodowana niemożnością korzystania z nieruchomości obejmującej działkę nr (...) w okresie od wydania tej decyzji do odzyskania posiadania nieruchomości w sierpniu 2012 r. Analizując argumentację przytoczoną w skardze kasacyjnej, trzeba zauważyć, że wydanie w dniu 30 marca 2000 r. – z powołaniem się na regulację zawartą w art. 60 ust. 1 i 3 p.w.u.r.a.p. – kwestionowanej decyzji komunalizacyjnej nastąpiło w wyniku przyjęcia, że działka gruntu oznaczona nr (...) stanowi własność Skarbu Państwa. Jak wynika bowiem z ustaleń faktycznych, w dniu 7 października 1954 r. Skarb Państwa został wpisany w dziale drugim księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości obejmującej m.in. działkę nr (...) wobec przyjęcia, że nieruchomość podpada pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej. Uwzględnienie tej okoliczności prowadzi do wniosku, że skarżący – upatrując w decyzji komunalizacyjnej z dnia 30 marca 2000 r. przeszkodę w podejmowaniu skutecznych starań o zwrot nieruchomości należącej do jego poprzedników prawnych – pomija kolejność wymaganych w tym celu czynności.

Trzeba przypomnieć, że ustawodawca, licząc się z możliwością powstania w praktyce wątpliwości i sporów co do tego, czy dana nieruchomość przeszła

na własność Skarbu Państwa na podstawie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej, w § 5 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 1 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz.U. Nr 10, poz. 51 ze zm. – dalej: „rozporządzenie wykonawcze”) przewidział, że orzekanie w tych sprawach należy do kompetencji wojewódzkich urzędów ziemskich, które orzekają w formie decyzji; od decyzji wojewódzkiego urzędu ziemskiego służy stronom prawo odwołania do Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych. Kompetencje wojewódzkich urzędów ziemskich określone w powołanym przepisie przeszły następnie na wojewodów (art. 3 lit. a dekretu z dnia 12 sierpnia 1946 r. o zespoleniu urzędów ziemskich z władzami administracji ogólnej, Dz.U. Nr 43, poz. 248). Zaświadczenie wojewódzkiego urzędu ziemskiego stwierdzające, że nieruchomości jest przeznaczona na cele reformy rolnej nie miało charakteru decyzji administracyjnej. Zgodnie z art. 1 ust. 1 dekretu z dnia 8 sierpnia 1946 r. o wpisywaniu w księgach hipotecznych (gruntowych) prawa własności nieruchomości przejętych na cele reformy rolnej (Dz.U. Nr 39, poz. 233 ze zm.), stanowiło ono tytuł do wpisania w księdze wieczystej prawa własności nieruchomości wymienionych w art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej na rzecz Skarbu Państwa, jednak nie wywierało skutków praworzeczowych. Rozstrzygnięcie, czy dana nieruchomość nie podpada pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej następuje w drodze decyzji administracyjnej, wydanej na podstawie art. 5 rozporządzenia wykonawczego (zob. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 27 września 1991 r., III CZP 90/91, OSNCP 1992, nr 5, poz. 72 i z dnia 17 lutego 2011 r., III CZP 121/10, OSNC 2011, nr 10, poz. 109, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 1999 r., III RN 165/98, OSNAPiUS 2000, nr 3, poz. 90, z dnia 13 stycznia 2000 r., II CKN 655/98, nie publ., z dnia 4 października 2001 r., II CKN 609/00, nie publ., z dnia 13 lutego 2003 r., III CKN 1492/00, Biuletyn SN 2003, nr 7, s. 12, z dnia 24 października 2003 r., III CK 36/02, nie publ., z dnia 24 czerwca 2004 r., III CK 536/02, nie publ., z dnia 28 lipca 2004 r., III CK 296/03, nie publ., z dnia 5 listopada 2004 r., II CK 174/04, nie publ., z dnia 3 grudnia 2004 r., IV CK 336/04, nie publ., z dnia 20 grudnia 2005 r., III CK 350/05, nie publ., z dnia 7 czerwca 2006 r., III CSK 64/06, nie publ., z dnia 30 stycznia 2007 r., IV CSK 350/06, M. Prawn. 2007, nr 5, s.

230, z dnia 8 lutego 2008 r., I CSK 371/07, nie publ., z dnia 17 lutego 2010 r., IV CSK 345/09, Izba Cywilna 2011, nr 5, s. 35 i z dnia 6 października 2010 r., II CSK 174/10, nie publ., postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2003 r., IV CKN 221/01, nie publ., z dnia 3 sierpnia 2004 r., II CK 448/03, nie publ. i z dnia 21 czerwca 2012 r., II CSK 504/11, nie publ., uchwały składu siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 czerwca 2006 r., I OPS 2/06, ONSiWSA 2006, nr 5, poz. 123 i z dnia z dnia 10 stycznia 2011 r., I OPS 3/10, ONSAiWSA 2011, nr 2, poz. 23, wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 22 kwietnia 2004 r., OSK 46/04, ONSAiWSA 2004, nr 1, poz. 20, z dnia 11 października 2006 r., I OSK 28/06, nie publ., z dnia 15 lutego 2007 r., I OSK 728/05, nie publ. i z dnia 11 stycznia 2008 r., I OSK 1827/06, nie publ.).

Przedmiotem nabycia przez jednostkę samorządu terytorialnego na podstawie art. 60 ust. 1 p.w.u.r.a.p. mogło być wyłącznie mienie Skarbu Państwa, z tym że zgodnie z orzecznictwem Naczelnego Sądu Administracyjnego, w razie sporu, czy dana nieruchomość podpadała pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej, ustalenia w tym względzie nie powinny być czynione w postępowaniu dotyczącym komunalizacji mienia, lecz w postępowaniu szczególnym, o którym mowa w § 5 rozporządzenia wykonawczego. Dopiero wydana w tym postępowaniu decyzja stwierdzająca, że dana nieruchomość nie podpadała pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej pozwalała przyjąć, że w danym stanie faktycznym nie doszło do przejścia prawa własności nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa. Decyzja, o której mowa mogła w postępowaniu o stwierdzenie nieważności decyzji komunalizacyjnej stanowić dowód, że decyzja ta rażąco naruszała prawo (zob. wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 października 2011 r., I OSK 689/11, nie publ. i z dnia 31 lipca 2012 r., I OSK 891/12, nie publ.).

Myli się więc skarżący przyjmując, że decyzja komunalizacyjna z dnia 30 marca 2000 r. uniemożliwiała mu skuteczne starania o zwrot nieruchomości należącej do jego poprzedników prawnych. Ze względu na to, że dopiero ostateczna decyzja administracyjna stwierdzająca, że sporna nieruchomość nie podpadała pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej mogła stanowić podstawę wzruszenia decyzji komunalizacyjnej, skarżący powinien w

pierwszej kolejności wystąpić z wnioskiem o wydanie decyzji, o której mowa w § 5 i 6 rozporządzenia wykonawczego. Wydanie bowiem takiej decyzji może nastąpić jedynie na wniosek strony (§ 6 rozporządzenia wykonawczego; zob. też wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 31 sierpnia 2006 r., I OSK 992/05, nie publ.).

Decyzja Wojewody Y., stwierdzająca, że nieruchomość o obszarze 10,90 ha położona we wsi P. stanowiąca działkę nr (...) nie podpadała pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej, stała się ostateczna w dniu 22 marca 2012 r. Dokonując oceny, czy między wydaniem decyzji komunalizacyjnej a szkodą polegającą na niemożności korzystania ze spornej nieruchomości zachodzi związek przyczynowy w rozumieniu art. 361 § 1 k.c., trzeba uwzględnić tę istotną okoliczność, że gdyby nie doszło do wydania decyzji komunalizacyjnej, stan prawny istniejący przed jej wydaniem również uniemożliwiałby skarżącemu korzystanie z nieruchomości dopóty, dopóki nie uzyskałby w trybie § 5 i 6 rozporządzenia wykonawczego ostatecznej decyzji stwierdzającej, że nieruchomość ta nie podpadała pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej. Stan prawny spornej nieruchomości był wówczas ukształtowany przepisami dekretu o reformie rolnej, wobec czego w księdze wieczystej obejmującej m.in. działkę nr (...) jako właściciel był wpisany Skarb Państwa. Z kolei wpis ten był objęty wynikającym z art. 3 u.k.w.h. domniemaniem zgodności z rzeczywistym stanem prawnym (art. 3 u.k.w.h.), którego obalenie wymagało inicjatywy skarżącego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2008 r., I CSK 371/07, nie publ.).

Skarżący trafnie zauważa, że bez stwierdzenia nieważności decyzji komunalizacyjnej nie było prawnej możliwości przywrócenia mu własności spornej nieruchomości, pomija jednak okoliczność, że warunkiem stwierdzenia nieważności tej decyzji było uprzednie uzyskanie w odrębnym postępowaniu administracyjnym orzeczenia stwierdzającego, że nieruchomość nie przeszła na własność Skarbu Państwa na podstawie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej. Nie można w tej sytuacji przyjąć, że między wydaniem decyzji komunalizacyjnej a szkodą polegającą na niemożności korzystania przed dniem 22 marca 2012 r. z działki nr (...) zachodzi powiązanie typu *conditio sine qua non*. Przy ocenie istnienia związku przyczynowego bez znaczenia pozostaje więc podnoszona w skardze

kasacyjnej okoliczność, że na skutek wydania decyzji komunalizacyjnej Powiat J. musi być uznawany – do czasu doręczenia zawiadomienia o wszczęciu postępowania w przedmiocie stwierdzenia nieważności tej decyzji – za samoistnego posiadacza w dobrej wierze, którego obowiązki były kształtowane na podstawie art. 224 k.c.

Konkludując ten wątek rozważań, trzeba stwierdzić, że w świetle stanu prawnego jaki istniał do czasu wydania w odrębnym postępowaniu przewidzianym w § 5 i 6 rozporządzenia wykonawczego ostatecznej decyzji stwierdzającej, że nieruchomość stanowiąca działkę nr (...) nie podpadała pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o reformie rolnej, między wydaniem decyzji komunalizacyjnej a niemożnością korzystania z tej nieruchomości nie zachodził normalny związek przyczynowy. W odniesieniu do tego okresu Sąd Apelacyjny – wbrew odmiennej ocenie skarżącego – nie naruszył art. 361 § 1 k.c.

Trzeba dodać, że istniała wcześniejsza możliwość uzyskania orzeczenia, o którym mowa w § 5 i 6 rozporządzenia wykonawczego, analiza orzecznictwa dostarcza bowiem przykładów wydawania w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku decyzji o wyłączeniu z majątków ziemskich, przejmowanych na podstawie art. 2 ust. 1 pkt 3 dekretu o reformie rolnej tzw. zespołów parkowo – pałacowych.

Uszło jednak uwagi Sądu Apelacyjnego, że odmiennej oceny wymaga okres po wydaniu przez Wojewodę Y. ostatecznej decyzji stwierdzającej, że nieruchomość stanowiąca działkę nr (...) nie podpadała pod działanie art. 2 ust. 1 pkt e dekretu o reformie rolnej. Od tej chwili bowiem zachodził już normalny w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. związek przyczynowy między decyzją komunalizacyjną a niemożnością korzystania przez skarżącego ze spornej nieruchomości. W tym zakresie więc zarzut naruszenia art. 361 § 1 k.c. trzeba uznać za zasadny.

Określając szkodę poniesioną w związku z wydaniem niezgodnej z prawem decyzji komunalizacyjnej, skarżący wskazał, że polegała ona na niemożności czerpania pożytków z nieruchomości stanowiącej działkę nr (...) w okresie od dnia 30 marca 2000 r. do sierpnia 2012 r. i wyrażała się kwotą 5 800 000 zł. Dochodził części tak obliczonego odszkodowania w kwocie 76 000 zł, lecz nie sprecyzował jakiego okresu dotyczy to żądanie, mimo że sprecyzowanie takie było konieczne ze

względem na zróżnicowaną strukturę i potencjalnie dynamiczny charakter szkody w postaci utraconych korzyści, który może powodować jej zmienność w czasie zarówno pod względem jakości, jak i ilości (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2008 r., III CZP 123/08, OSNC 2009, nr 11, poz. 145, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2005 r., V CK 679/04, nie publ., z dnia 8 lutego 2008 r., I CSK 477/07, nie publ., z dnia 12 marca 2008 r., I CSK 435/07, nie publ., z dnia 4 kwietnia 2008 r., I CSK 464/07, nie publ., z dnia 18 kwietnia 2008 r., II CSK 639/07, nie publ., z dnia 30 października 2008 r., II CSK 257/08, nie publ., z dnia 14 maja 2009 r., I CSK 306/08, nie publ., z dnia 14 maja 2009 r., I CSK 485/08, nie publ. i z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 512/09, nie publ.).

Skoro skarżący nie sprecyzował, jakiego okresu dotyczy dochodzone roszczenie i Sąd Apelacyjny nie wyegzekwował od niego tego obowiązku, to naruszenie art. 361 § 1 k.c. w odniesieniu do czasu po dniu 22 marca 2012 r. musi skutkować uchyleniem zaskarżonego wyroku w całości.

W zaistniałej sytuacji przedwczesne byłoby rozważanie zarzutu naruszenia art. 227 w związku z art. 278 § 1 k.p.c. przez pominięcie dowodu z opinii biegłego. Można jedynie zauważyć, że szkoda w postaci *lucrum cessans* polega na udaremnieniu zwiększenia się majątku przez odpadnięcie korzyści, które poszkodowany mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono. Z natury rzeczy nigdy nie ma pewności czy poszkodowany osiągnąłby określone korzyści majątkowe i w jakim stopniu, dlatego trzeba kierować się prawdopodobieństwem, które można przyjąć w razie istnienia dostatecznej podstawy w zasadach doświadczenia życiowego i konkretnych okolicznościach dotyczących sytuacji poszkodowanego. Opinia biegłego może być przydatna dla ustalenia rozmiaru utraconych korzyści.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

r.g.